

Time: 3 Hours

Total Marks: 100

Please check whether you have got the right Question paper

N.B.

1. All questions are compulsory.
2. Figures to the right indicate full marks.
3. Draw neat Diagrams wherever necessary.

Q1. Attempt any two of the following: (20)

- a. Distinguish between economic growth and development.
- b. Discuss the meaning and measurement of human development index (HDI).
- c. Explain the Millennium Development Goals (MDGs) and progress of achievement with respect of India.

Q2. Attempt any two of the following: (20)

- a. Critically examine the theory of critical minimum effort.
- b. Explain the three indivisibilities of Big Push Theory.
- c. Explain the role of innovation and the entrepreneur in Shumpeter's Theory of development.

Q3. Attempt any two of the following: (20)

- a. What is poverty? Discuss the Headcount index and poverty gap index as measurement of poverty.
- b. Discuss the role of human capital in economic development.
- c. Explain the meaning and importance of informal sector.

Q4. Attempt any two of the following: (20)

- a. What is infrastructure? Discuss its characteristics.
- b. Describe the types of technical progress.
- c. Explain advantages and disadvantages of green technology.

Q5. Write short note on (Any Two): (20)

- a. Green Gross Domestic Product (GDP).
- b. Theory of disguised employment.
- c. Self Help Groups and microfinance.
- d. Centralised and decentralized planning.

OR

Q5. Multiple choice question, Select an appropriate option (20)

1. Economic growth can be measured by ____.
- a. CPI
- b. CBI
- c. GDP
- d. MPC

2. Which one of the following is not included in human development index?
 - a. Life expectancy index
 - b. Education
 - c. Size of population
 - d. Standard of living
3. How many stages of economic growth were defined and analysed by Rostow?
 - a. Seven
 - b. Five
 - c. Four
 - d. Three
4. In 2013-14 the gross enrolment of girls for 100 boys in India was ---
 - a. 95
 - b. 100
 - c. 103
 - d. 65
5. In the takeoff stage the development becomes---
 - a. Free from foreign aid
 - b. Self-sustaining
 - c. Slow
 - d. Fast
6. Big push theory of development was first advocated by ____.
 - a. Paul N-Rosenstein-Rodan
 - b. Simon Kuznets
 - c. W. A. Lewis
 - d. A. O. Hirshman
7. Leibenstein in his critical minimum effort thesis treats population as a factor that is---
 - a. income-generating
 - b. income-depressing
 - c. investment-inducing
 - d. market-expanding
8. According to Harrod – Domer model, warranty rate of growth depends on –
 - a. Growth rate of labour force
 - b. Marginal productivity of investment
 - c. Marginal efficiency of capital
 - d. Saving income ratio
9. To induce labour to move to capitalist sector, wages must be higher at least by ____.
 - a. 20%
 - b. 40%
 - c. 30%
 - d. 15%

10. Which of the following is inconsistent with the Schumpeter's theory of development?
- The course of growth is continuous.
 - The output expansion, initiated by the entrepreneur, increases in size with time, making it cumulative.
 - Growth takes place on account of entrepreneurs who, with the help of bank credit, invest in innovative activity.
 - Capitalism destroys itself by being successful through the erosion of its institutions, by the hostility of its intellectuals and other elite classes, and also by the weakening of entrepreneurial innovation.
11. Developing human capital requires investing in people through all of the following except ____.
- People
 - Health care
 - Education
 - Paying pensions
12. ____ Has been defined as excess by all people at all times to the food needed for a healthy life.
- Food security
 - Food insecurity
 - Food Unavailability
 - Food availability
13. ____ is the proportion of a country's population living below the poverty line.
- The headcount index
 - The total poverty gap
 - The average poverty gap
 - The normalised poverty gap
14. ____ generally refers to the disparity of wealth or income between different groups or within a society.
- Economic inequality
 - Social inequality
 - Political inequality
 - Cultural inequality
15. Labour market policies aimed at reducing risk of unemployment are a form of ____.
- Insurance policy
 - Social security rules
 - Safety nets
 - Protection policy
16. Micro-finance provides a range of services to poor household, including the following except ____.
- Credit
 - Saving
 - Insurance
 - Foreign exchange

17. Infrastructure can help alleviate poverty because_____.

- a. It helps increasing productivity.
- b. Provides air travel connections.
- c. Provides increasing prices of food.
- d. Increases inequality.

18. Technology is not_____.

- a. Country specific
- b. A way of doing things
- c. A result of scientific discovery
- d. Developed by entrepreneurs

19. In his book, “small is beautiful”, Schumacher describes appropriate technology in the chapter titled---.

- a. Technology with a human face
- b. Technology with labour
- c. Technology in a village
- d. Small scale technology

20. Planning is not the best solution for developing countries because of –

- a. Lack of skilled manpower
- b. Need for balanced growth
- c. Need for rapid growth
- d. Imperfect markets

मराठी रुपांतर

३ तास

गुण : १००

सूचना -

१. सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
२. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
३. आवश्यक तेथे सुबक आकृती काढा.

प्रश्न.१. खालील पैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडावा.

(20)

- अ) आर्थिक वाढ आणि आर्थिक विकास यातील फरक स्पष्ट करा.
- ब) मानवी विकास निर्देशांक (HDI) चा अर्थ आणि मापनावर चर्चा करा.
- क) भारताच्या संदर्भात सहस्र विकास उद्दिष्टांची प्रगती आणि यशस्विता स्पष्ट करा.

प्रश्न.२. खालील पैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडावा.

(20)

- अ) निर्णायक किमान प्रयत्न सिद्धांताचे टीकात्मक परीक्षण करा.
- ब) बडा धक्का सिद्धांतातील तीन अविभाज्यता स्पष्ट करा.
- क) शुम्पीटरच्या विकासाच्या सिद्धांतातील नवप्रवर्तन संकल्पना आणि उद्योजकाची भूमिका स्पष्ट करा.

प्रश्न.३. खालील पैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडावा.

(20)

- अ) गरीबी म्हणजे काय? गरीबी मोजण्याचे दरडोई (headcount) निर्देशांक व गरीबी अंतर निर्देशांक स्पष्ट करा.
- ब) मानवी भांडवलाच्या आर्थिक विकासातील भूमिकेची चर्चा करा.
- क) असंगठित क्षेत्राचा अर्थ आणि महत्त्व समजावून सांगा.

प्रश्न.४. खालील पैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडावा.

(20)

- अ) पायाभूत सुविधा म्हणजे काय? त्याच्या वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.
- ब) तांत्रिक प्रगतीच्या प्रकारांचे वर्णन करा.
- क) हरित तंत्रज्ञानाचे फायदे आणि तोटे स्पष्ट करा.

प्रश्न.५. टिपा लिहा (कोणतेही दोन).

(20)

- अ) हरित सकल देशांतर्गत उत्पादन
- ब) प्रच्छन्न रोजगाराचा सिद्धांत.
- क) बचत गट आणि सूक्ष्म वित्त पुरवठा.
- ड) केंद्रीकृत आणि विकेंद्रित नियोजन.

किंवा

प्रश्न.५. बहुपर्यायी प्रश्न, योग्य पर्याय निवडा.

(20)

1. आर्थिक वाढ ___ द्वारे मोजली जाऊ शकते.
 - a. सीपीआय
 - b. सीबीआय
 - c. जीडीपी
 - d. एमपीसी

2. खालीलपैकी कोणता मानव विकास निर्देशांकात समाविष्ट नाही?
 - a. आयुर्मान निर्देशांक
 - b. शिक्षण
 - c. लोकसंख्येचा आकार [संपादन]
 - d. राहणीमानाचा दर्जा
3. रोस्टोने आर्थिक वाढीच्या किती टप्प्यांची व्याख्या आणि विश्लेषण केले?
 - a. सात
 - b. पाच
 - c. चार
 - d. तीन
4. २०१३-१४ मध्ये भारतात १०० मुलांमागे मुलींची नोंदणी _____
 - a. 95
 - b. 100
 - c. 103
 - d. 65
5. उड्डाण अवस्थेत विकास होतो---
 - a. परकीय मदतीपासून मुक्त
 - b. स्वावलंबी
 - c. हळू
 - d. जलद
6. विकासाचा बडा धक्का सिद्धांत सर्वप्रथम _____ यांनी मांडला होता.
 - a. पॉल एन-रोसेनस्टाईन-रोडन
 - b. सायमन कुझनेट्स
 - c. डब्ल्यू. ए. लुईस
 - d. ए. ओ. हिरशमन
7. लीबेन्स्टाइन आपल्या निर्णायक कियान प्रयत्न सिद्धांतात लोकसंख्येला एक घटक मानतो तो म्हणजे---
 - a. उत्पन्न देणारे
 - b. उत्पन्न निराशाजनक
 - c. गुंतवणूक-प्रेरित
 - d. बाजार-विस्तार
8. हॅरॉड-डोमर मॉडेलनुसार, वाढीचा अपेक्षित दर यावर अवलंबून असतो-
 - a. श्रमशक्तीचा वाढीचा दर
 - b. गुंतवणुकीची सीमांत उत्पादकता
 - c. भांडवलाची सीमांत कार्यक्षमता
 - d. बचत उत्पन्न गुणोत्तर

9. कामगारांना भांडवलशाही क्षेत्रात जाण्यास प्रवृत्त करण्यासाठी, वेतन किमान _____ पर्यंत जास्त असणे आवश्यक आहे
- 20%
 - 40%
 - 30%
 - 15%
10. खालीलपैकी कोणता शुम्पीटरच्या विकासाच्या सिद्धांताशी विसंगत मुद्दा आहे?
- वाढीचा मार्ग सतत चालू असतो.
 - उद्योजकाने सुरु केलेला उत्पादन विस्तार कालांतराने आकारमानात वाढतो, ज्यामुळे तो एकत्रित होतो.
 - बँकेच्या कर्जाच्या मदतीने नाविन्यपूर्ण उपक्रमात गुंतवणूक करणाऱ्या उद्योजकांमुळे वाढ होते.
 - भांडवलशाही आपल्या संस्थांच्या क्षयातून, बुद्धिजीवी आणि इतर उच्चभ्रू वर्गाच्या शत्रुत्वामुळे आणि उद्योजक नवकल्पना कमकुवत करून यशस्वी होऊन स्वतःला नष्ट करते.
11. मानवी भांडवल विकसीत करण्यासाठी खालील सर्व गोष्टींमधून लोकांमध्ये गुंतवणूक करणे आवश्यक आहे _____ वगळता.
- लोक
 - आरोग्य सेवा
 - शिक्षण
 - पेन्शन भरणे
12. निरोगी जीवनासाठी आवश्यक असलेल्या अन्नासाठी सर्व लोकांद्वारे नेहमीच अतिरेक अशी व्याख्या केली गेली आहे.
- अन्न सुरक्षा
 - अन्न असुरक्षितता
 - अन्न अनुपलब्धता
 - अन्न उपलब्धता
13. _____ हे दारिद्र्यरेषेखालील देशाच्या लोकसंख्येचे प्रमाण आहे.
- हेडकाउंट इंडेक्स
 - एकूण गरिबीचे अंतर
 - सरासरी गरीबी अंतर
 - सामान्यीकृत गरिबी अंतर
14. _____ सामान्यतः विविध गटांमधील किंवा समाजातील संपत्ती किंवा उत्पन्नाची असमानता दर्शवते.
- आर्थिक असमानता
 - सामाजिक विषमता
 - राजकीय विषमता
 - सांस्कृतिक असमानता

15. बेरोजगारीचा धोका कमी करण्याच्या उद्देशाने श्रम बाजार धोरणे ____.
- विमा धोरण
 - सामाजिक सुरक्षा नियम
 - सुरक्षा जाळ्या
 - संरक्षण धोरण
16. सूक्ष्म वित्त पुरवठा गरीब कुटुंबांना अनेक सेवा पुरवते, ज्यात खालील गोष्टींचा समावेश आहे ____ वगळता
- पत
 - बचत
 - विमा
 - परकीय चलन
17. पायाभूत सुविधा गरिबी दूर करण्यात मदत करू शकतात कारण ____.
- त्यामुळे उत्पादकता वाढण्यास मदत होते
 - हवाई प्रवास कनेक्शन प्रदान करते
 - अन्नधान्याच्या वाढत्या किमती पुरवतात
 - विषमता वाढवते
18. तंत्रज्ञान नाही ____
- देश विशिष्ट
 - गोष्टी करण्याची पद्धत
 - वैज्ञानिक शोधाचा परिणाम
 - उद्योजकांनी विकसित केले
19. "स्मॉल इज ब्युटीफुल" या त्याच्या पुस्तकात, शूमाकरने --- शीर्षकाच्या अध्यायात योग्य तंत्रज्ञानाचे वर्णन केले आहे.
- मानवी चेहरा असलेले तंत्रज्ञान
 - श्रमासह तंत्रज्ञान
 - एका गावात तंत्रज्ञान
 - लहान स्केल तंत्रज्ञान
20. विकसनशील देशांसाठी नियोजन हा सर्वोत्तम उपाय नाही कारण-
- कुशल मनुष्यबळाचा अभाव
 - संतुलित वाढीची गरज
 - जलद वाढीची गरज
 - अपूर्ण बाजार